

KLÍČOVÁ DÍRKA

2006

ČASOPIS
ČESKO-SLOVENSKÉ
PERMAKULTURY

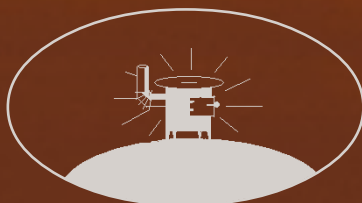
1

ročník 3

Téma:

Teplo

**Praktická
řešení
pro
UDRŽITELNÝ
život**

OBSAH

Úvodem... / 2
Princípy PK – Energeticky úsporné plánovanie – sektory / 3
Cyklus „Setkání přátel přírodní zahrady“ / 3
Teplu v domě / 4
Odevšad... / 5
Topení prospívající kapse i životnímu prostředí / 6
Zákon o odpadoch / 8
Zalesňování zemědělské půdy II. / 9
Plevele nebo divoké zeleniny? Ptačinec žabinec (<i>Stellaria media</i>) / 12
Modrý anjel / 13
Keltský stromokruh a život člověka / 15
Permakultura jako způsob života / 16
Lednový náměsíčník V lednu, za pec si sednu / 18
Kalendář akcí / 19
Permakultura (CS) / 19

PIŠTE NÁM

Potýkáte-li se na svém pozemku s problémy při realizaci vašich projektů, můžeme vám je pomoci vyřešit v naší poradně pro čtenáře.

Zároveň stále hledáme nové a fungující nápady pro permakulturní systémy. Proto, máte-li nějaké zajímavé zkušenosti, zážitky a „zlepšováky“ týkající se této oblasti, podělte se o ně i s ostatními čtenáři Klíčové dírky.

Těšíme se na vaše reakce a příspěvky.

CHCETE SI PŘEDPLATIT?

Máte-li zájem si časopis Klíčová dírka předplatit, zašlete, prosím, objednávku na **adresu redakce**. Přidělíme vám číslo předplatitele, které pak při platbě složenkou typu A uvedete jako **variabilní symbol**. Jako adresu příjemce napište **adresu Permakultury (CS)**, číslo účtu v ČR je **2025968359/0800**, v SR je **20195853/6500**. Cena jednoho čísla je pro předplatitele 28,- Kč, cena jednoho ročníku (4 čísla) je tedy 112,- Kč (160,- Sk).

Prosíme, neposílejte svoje objednávky na adresu Permakultury (CS)! Ke korespondenci ohledně časopisu použijte **adresu redakce** (Lenka Kvasničková, Žitná 23, 621 00 Brno) nebo **kd@permakultura.cz**.

ÚVODEM...

Vážení čtenáři,

Již podruhé vás oslovuji ze své studijní stáže z centra Evropské Unie. Nedávno jsem zde byla nucena přemýšlet nad slovy *životní úroveň, hrubý domácí produkt, zdraví, trvale udržitelný rozvoj* a dalšími z podobného soudku, slovy, která každý slyšel a každý o nich má plus mínus nějakou představu. Ale co pro nás to či ono vlastně znamená?

Například dobrá životní úroveň pro západoevropana = vybavený dům s veškerým komfortem, peníze pro „kvalitnější“ trávení volného času, auta, silnice, po kterých se dostanete kamkoliv...

Hrubý domácí produkt = prachy, prachy, pokud něco máte, na co jste si nevydělali (jabka ze stromu...), vůbec se to nepočítá a je potřeba vás „přeškolit“!

Zdraví = hodně doktorů a nemocnic

Trvale udržitelný rozvoj = raději pomlčet. A jak dlouho že to má být – to *trvale*?

Přemýšlela jsem o naší snaze učit se vše od západní Evropy a o tom, jestli bychom si neměli spíše všimnout odstrašujících příkladů, než „trávy zelenější“. Přemýšlela jsem také o permakultuře, o tom, co znamená pro výše zmíněné. Přemýšlela jsem...

A výsledek?

Raději bych sázela rajčata.

Přeji příjemné čtení!

Lenka Kvasničková

Děkujeme všem, kteří se podílejí na vydávání časopisu Klíčová dírka či jej jakýmkoli způsobem podporují. Již nyní se můžete těšit na příští číslo, které se bude zabývat (nejen) vodou v permakultuře.

PRINCÍPY PK

Patricia Černáková

- ENERGETICKY ÚSPORNÉ PLÁNOVANIE - SEKTORY

V podmienkach mierneho klimatického pásma, v ktorom žijeme, je teplo pomerne vzácné, najmä počas chladných zimných mesiacov. Každý živý tvor sa snaží nájsť čo najoptimálnejšie miesto, kde by si mohol čo najdlhšie vychutnať slnko a jeho hrejivé lúče.

V permakultúrnom dizajne (PK dizajne), ktorý spája prírodné procesy a tie najefektívnejšie technológie zo sveta ľudí, teplo patrí medzi tie energie, ktoré môžeme získať „za darmo“ a ich úžitok na našom pozemku môže byť veľký. Aby sme vedeli tepelnú energiu Slnka využiť čo najlepšie, potrebujeme poznať tzv. sektory.

Sektory, tak ako názov napovedá, sú segmenty (časti) nášho pozemku, kde sa stretávame s rôznymi energiami, ktoré na náš pozemok prichádzajú „spoza plota“ alebo ním prechádzajú (napr. voda, vietor, svetlo, teplo, zápach, prach apod.). Analýzou sektorov jednotlivých energií môžeme presne zistiť, ktorá energia nám prináša úžitok a teda ju chceme v našom systéme využiť čo najdlhšie, alebo naopak, ktorá energia nás otravuje alebo nám strpču-

je život a teda ju chceme od nášho pozemku odkloniť.

Teplo v našom pásme je žiadúce, pretože nám uľahčuje prežitie chladných mesiacov, ktoré vyžadujú dodávanie energie na ohrev vody, vykurovanie, pestovanie plodín. Teplo prichádza v podobe slnečných lúčov. V zimnom období je putovanie Slnka po oblohe oveľa kratšie ako v lete. Snažíme sa preto maximalizovať využitie tepla zo Slnka, ktoré môžeme mať ako hlavný alebo doplnkový zdroj pre jednotlivé potreby v domácnosti či záhrade. Dom, pokiaľ je to možné, orientujeme dlhšími stranami v smere východ – západ, pričom obytné miestnosti smerujeme na juh, južné strany domu využívame na zimné záhrady a skleníky, solárne systémy využívame na ohrev vody alebo aspoň na jej prehriatie, či už na priame využitie alebo na vykurovanie.

Samotný pozemok (i dom) môžeme chrániť pred chladom živými plotmi, vetrolammi. Vytvorením parabol z rastlín získame slnečné pasce, ktoré akumulujú teplo vo svojom zovretí a odovzdávajú ho rastlinám vysadeným v ich centre

ako aj domu postavenému v náručí vetrolamu.

Na druhej strane v letných mesiacoch sa môžu naše pozemky a domy až nechcene prehrievať. Pokiaľ rozoznáme slnečný sektor pre letné obdobie, vieme presne určiť štruktúry a miesta, ktoré potrebujeme chrániť. Za týmto účelom najčastejšie využívame treláže, pergoly, prístrešky, stromy, popínavky.

Konkrétne technické riešenia a nápady na tému Tepla nájdete na ďalších stránkach. Tieto nápady však môžeme efektívne použiť vo svojom dizajne len vtedy, pokiaľ máme zvládnutú sektorovú analýzu Slnka na našom pozemku, pričom rozdiel v trase a výške putovania Slnka je najmarkantnejší v júli a decembri. Toto je jedna zo zásadných príčin, prečo trvá pozorovanie pozemku pri tvorbe PK dizajnu prinajmenšom jeden celý rok. Nie je dobré podceňovať túto analýzu, pretože sa môžete dopustiť zásadných chýb pri budovaní štruktúr. A každý vie, že prestavať dom na nízkoenergetický je oveľa ťažšie ako ho dobre postaviť hneď od začiatku.

CYKLUS „SETKÁNÍ PŘÁTEL PŘÍRODNÍ ZAHRADY“

Vede Ing. Helena Vlašínová ve spolupráci s Ekologickým institutem Veronica a všemi lidičkami ochotnými se podělit o svoje zkušenosti.

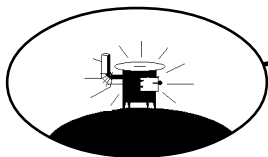
Na setkáních si můžete vyměnit či získat semínka méně známých zelenin a bylinek, přečíst si stará, ale v něčem stále aktuální čísla časopisu „Zahrádky a zahrady“, podělit se s ostatními o své problémy a úspěchy, poučit se, jak se na zahradě obejít bez chemických prostředků, případně i ochutnat nebo přinést k ochutnání zajímavé pokrmy z výpěstků i planých rostlin (vstupné dobrovolné).

Setkání bude probíhat stejně jako v předcházejících letech

- každé **první pondělí v měsíci** (mimo dobu prázdnin)
- v sídle Institutu Veronica **Panská 9, Brno** (v Domě ochránců přírody) v sále – 3. poschodí
- vždy **od 17.30 do 19.00 hod.**

Předběžný program setkání do konce prvního pololetí roku 2006

- ☞ **3. 4. 2006** Jak na houby II. – jak předcházet houbovým chorobám na zahradě. Prezentace Ing. Jany Vichové, Ústav ochrany rostlin Mendlovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně.
- ☞ **1. 5. 2006** Výjimečně se sejdeme **na Rozmarýnku v Jundrově ve 14.00**, kde můžeme načerpat inspiraci na ukázkové permakulturní zahradě.
- ☞ **5. 6. 2006** Méně známé druhy zelenin, které se dají vysévat jako následná plodina.

téma:

TEPLO

TEPLO V DOMĚ

František Kurtin

Spotřeba energie v současných stavbách (bohužel i nově stavěných) je stále obrovská. Z velké části je to způsobeno neochotou drtivé většiny lidí působících ve stavebnictví dále se vzdělávat a přemýšlet o důsledcích své činnosti. Jedou v zaběhnutých kolejkách podle hesla: takto to šlo doposud, tak proč něco změnit. Pokud o tomto pochybujete, tak si to spočítejte ve svém okolí. Kolik znáte řemeslníků s přehledem o vývoji ve svém oboru a schopných reagovat na vaše požadavky? Tedy mimo reakce, že si poklepají na čelo a zeptají se, jestli jste náhodou nespádli z Marsu či višně?

Ale není to jen jednostranné. Lví podíl na velké spotřebě budov (energie, voda,...) je na nás stavebníci, kteří striktně nepožadujeme to, co je pro nás nejlepší. Místo toho si necháme vnutit, co je nejlepší pro daného stavitele. Ten se jen zasměje nad snadným a okamžitým ziskem a vy se můžete po pár letech jen tlouct do hlavy nad výdaji za energii. Jaký budete mít pravděpodobný důvod? Třeba hned i dva a oba závažné:

1) Nárůst cen energií a paliv je a bude stále rychlejší. Je to dáno dvěma hlavními faktory – růstem spotřeby na straně jedné a ztenčováním zásob neobnovitelných zdrojů na straně druhé. Začíná se již mluvit o tzv. bodu zlomu, kdy nabídka nebude stačit poptávce. Protože má tento trh velkou setrvačnost a výkyvy dle politické situace ve světě, nikdo přesně neví, kdy k tomu dojde. Pokud už k tomu náhodou nedošlo, je vysoce pravděpodobné, že to bude do několika (maximálně desítek) let. Jakmile se všeobecně potvrdí, že nabídka již nestačí poptávce, poptávka skokově naroste do obrovské výše (za úče-

lem vytvoření zásob na dobu „až ostatní zhasnou“) a s ní astronomicky vyletí i cena.

2) Měření na golfském proudu v loňském roce potvrdily jeho zpomalení. Bohužel se ale ukázalo, že je vyšší než vědci vůbec odhadovali. Je to dáno globální klimatickou změnou – oteplováním. Sladká voda z ledovců brání v ponoření golfského proudu do hlubin a tím jej zpomaluje. Co to pro nás znamená? Golfský proud nám bude dopravovat stále méně a méně tepla. A protože máme podobnou polohu jako Kanada, můžeme očekávat že se naše klimatické podmínky začnou měnit tímto směrem. Pravděpodobně poklesnou průměrné teploty o 5 st.C. To nám prodlouží topnou sezonu a značně zvýší spotřebu tepla na vytápění.

Co tedy můžeme udělat?

- V první řadě zapomenout na to, co zrovna nelogicky z našich daní podporuje (dotuje) stát. Zpravidla jde o nelogickou podporu různých zdrojů energie, místo levnějších a efektivnějších úsporných opatření. Dá se předpokládat, že je to převráceno naruby lobingem firem a schopností úředníků „nechat se ovlivnit“ (bohužel na úkor většiny).
- Zjistěte si co a v jakém množství vstupuje do vašeho domu (voda, el. energie, plyn,...), přes které spotřebiče co protéká a v jakém stavu opouští dům. Zaměřte se na místa s velkým potenciálem na efektivitu zásahu (velká průtočná množství přes systémy s nízkou účinností). Nemá smysl kupovat drahé systémy na úsporu pár kW, pokud vám jich jinudy utíkají desítky, stovky či tisíce.

František Kurtin
www.ekodum.cz

Pro nové stavby vás to zpravidla nepřijde nic navíc. Jen se rozhodnete pro vhodnější řešení. Takže návratnost bude okamžitá a na provozu ještě ušetříte. Jde například o vhodný typ ohřívače, typ vodovodní baterie, typ sprchové hlavice, průměry potrubí,...

Budete-li stavět, pak místo do supermoderních topných systémů investujte do přiměřené tepelné izolace. V konečném efektu na tom budete o mnoho lépe. Kvalitně provedené tepelné izolace vám totiž na rozdíl od složitých technických zařízení vydrží desítky let. A ten malý zlomek původní potřeby tepla již dodáte snadno čímkoliv. Navíc získáte značnou jistotu, že při kalamičních výpadcích zdrojů (např. potrhání vedení od námraz,...) rozhodně neumrznete.

Kolik nám vlastně tepelná izolace ušetří? Pokud použijeme izolaci se standardní tepelnou vodivostí $0,04 \text{ W/m}^2 \text{ K}$, projde přes ni při 20° rozdílu teplot toto množství energie:

Síla izolace	Množství energie
5 cm	16,000 W/m ²
10 cm	8,000 W/m ²
15 cm	5,330 W/m ²
20 cm	4,000 W/m ²
25 cm	3,200 W/m ²
30 cm	2,660 W/m ²
35 cm	2,286 W/m ²
40 cm	2,000 W/m ²
45 cm	1,777 W/m ²

Celkový tok tepla stěnou ale nezáleží pouze na tloušťce tepelné izolace. Snižují ho ještě další vrstvy ve skladbě stěny (omítky, obklady, přízdívky,...) a přechodové odpory

mezi nimi. Jejich vliv a význam ale klesá s narůstající tloušťkou tepelně-izolačního materiálu. Zjednodušeně řečeno tepelně izolační vlastnost hustého ozelenění nemá význam u dobře tepelně izolovaného domu.

A jaká je tedy ideální hodnota pro zateplení? Bohužel pro každou stavbu jiná. Závisí to na tvaru stavby, orientaci, lokalitě (místní klimatické podmínky), ceně dostupné energie, požadované vnitřní teplotě, výměně vzduchu, vnitřních tepelných ziscích (odpadní teplo z osob, spotřebičů,...), použitím stavebním materiálu (okna a jejich vlastnosti, skladba stěn,...), míře oslunění stavby (sluneční past na pozemku,...), ...

Pokud se tím nechcete moc zatěžovat, pak vám doporučuji volit sílu izolace kolem 30 cm. Pokud ale máte zájem mít minimální spotřebu za minimum peněz (poměr cena/výkon), pak si nechte spočítat kompletní spotřebu stavby konkrétněji.

Kalkulace vám odpoví na mnoho otázek, zejména jak velký význam pro vaši stavbu mohou mít další zařízení (sluneční kolektory, rekuperační systémy,...) a zda jsou vůbec ekonomicky návratné. Cena za takovýto výpočet je pouze nepatrným zlomkem toho, co můžete

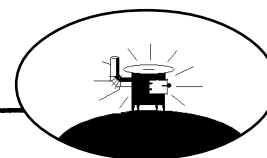

VALAŠSKÁ PEC – FOTO FRANTIŠEK KURTIN

neuváženě a neefektivně proinvestovat (např. cena práce, konstrukce a izolace při změně o tloušťku 5 cm na celé stavbě, cena rekuperačních systémů, topného zdroje a rozvodů, kolektorů, akumulčních nádrží,...). Rozhodně nebude platit „za více peněz více muziky“. Spíš „za více peněz více následných problémů a starostí“ (složitosti systémů, jejich poruchový potenciál, náročnost na pravidelnou údržbu, spotřeba a závislost na elektrické energii,...).

Vězte, že pokud máte nabídku na nějaké zařízení pro dům za 200.000,- Kč, bude někde zcela určitě chyba. Vysoce pravděpodobně bude toto zařízení státem podporované, což bylo zneužito k nadměrnému zvýšení ceny. Zpravidla vám pro návratnost takovéhoho zařízení budou předloženy ještě nereálné výpočty a srovnávací kalkulace. Použijte prostý selský rozum a přepočítejte si je v reálných číslech.

ODEVŠAD...

„...Na pozadí se nadto mezi lesem antén zvedaly širokánské chladící věže teplárny, z nichž se vznášely vzhůru oblaky par tak vznešeně, že to připomínalo dětské sny, ilustrace z dějepřavy. Ve skutečnosti patřily k běžným exhalátům, kadidlo všedního dne. V rámu komínů, za mřížovím antén, vypadalo slunce, sotva se zvedlo z lože, jako v koncentráku. Tomu dojmu napomáhalo i zimní vzezření koróny: její studený nach více skomíral, než zářil, měl namále, jedenkrát zhasnu docela, vyhrožoval; leč byly to hrozby plané, hvězda překypovala žářem, to pouze smog ji clonil šlojířem smutku, aby její pochod oblohou byl marcia funebre, nikoliv jásavý let Héliovy kvadrigy. Vždyť sluneční svit je na sněhu žádoucnější než na květech, protože je vzácnější, je potřebnější...“

...Proč jsme však dopustili tuto pohromu, co nás k tomu vedlo? Já vím, měl jsi to těžké, lidský tvore,

mrznout ve vlhké jeskyni, vydán všanc vichrům, deštům, bouřím, vánicím, třesutému mrazu, úpalu, suchu, zemětřesením, požárům. Sbíral trpké plody, rval ses s divou zvěří o žvanec masa, dřels do úpadu na úhorech, musels odolávat nájezdům, vraždils a byl vražděn. Vyhlazovaly tě epidemie, přepadaly změny podnebí, hned ledovce, hned vedra, kručily tě rozmary bohů i bližních. Hledals úlevy a pozvolna je nacházel, až ses dopravoval pohodlí.

Našels pohodlí za cenu ztráty původního domova. Ani se ti po něm nezastesklo. Zprvu. Ale každý líc má svůj rub, a tebe teď trestá rub vydobytého pohodlí: ztratils pramenitý vzduch, voňavou vodu, čirý sluneční svit, živé ticho, městská aglomerace tě dusí, otravuje, ohlušuje, zbavuje tvého já...“

Jaromír Tomeček – Hora hoří

TOPENÍ PROSPÍVAJÍCÍ KAPSE I ŽIVOTNÍMU PROSTŘEDÍ

František Kurtin

Při stavbě rodinného domu jsme jednoho dne postaveni před problém výběru vhodného topného systému. Brzy zjistíme, že existuje pestrá škála variant. Dovolte nám proto jedno takové řešení nabídnout, přestože si ani tyto řádky nekladou za cíl předložit to jediné a nejlepší. Posuďte však sami...

Při volbě topného systému bude hrát svoji roli zcela jistě úvaha, do jaké míry zatíží vytápění domu v budoucnu naši kapsu. Možná, že někteří z nás začnou také přemýšlet nad tím, do jaké míry zvolený systém topení postihne životní prostředí. Pohledem zaměřeným na trvale udržitelný život vyprovokujeme možná další otázky: Potřebujeme vůbec topení? Jaké máme případné alternativy?

A ty skutečně již existují. Například:

- úsporná opatření (zateplení, pasivní využití slunce a okolního prostředí...)
- využití odpadního tepla (rekuperace, odpadní teplo spotřebičů nebo odpadní teplo obyvatel domu...)

Pokud nás však uvedená opatření neuspokojila (ať již kvůli výkonu či z jiného důvodu), můžeme se v další fázi soustředit na vlastní topné systémy. Bereme-li ohled

dodenní potřebou. Navíc průmyslově vyráběné akumulční systémy jsou dosud značně nákladné. Zkusme uvažovat o využití biomasy. Ta je akumulčním systémem sama o sobě, lze ji skladovat snadno a dokonce bez ztrát energie. Skladováním a vyschnutím se výsledná výhřevnost ještě zvýší.

V našich podmínkách bývá zpravidla snadno dostupné dřevo. Je to obnovitelný zdroj a jeho promyšleným používáním buď minimálně ušetříme vlastní finance (pokud máme zdroje odpadového dřeva – např. ze zahrady či sadu, od sousedů, z okolí) nebo jeho nákupem pomůžeme místní ekonomice. Není vyloučeno, že se regionální firma na produkci a nabídku tohoto zdroje později zaměří. Produkci dřeva (zalesňováním) pro pokrytí vlastních energetických potřeb podpoříme přirozený uhlíkový koloběh v přírodě, a tím můžeme příznivě ovlivnit dokonce i lokální mikroklima.

Pokud vás do tohoto okamžiku naše řádky nepobouřily, pak vás zcela jistě zaujme informace o u nás dosud málo známém řešení:

Finská akumulční protiproudá pec

Účinné akumulční pece mají velkou tradici zejména v severských zemích. Účinné topení znamená méně spáleného dřeva, což se rovná menšímu množství práce na jeho přípravu a nižším nákladům na jeho pořízení. Akumulční systém pece se stará o komfort tím, že dlouhou dobu dodává teplo, přestože průběžně nepřikládáte a dům rychle nepromrzá. Tyto pece nacházejí stále vyšší oblibu v okolních evropských státech, kde se uplatňují jako topné systémy především v nízkoe-nergetických domech.

Proč tomu tak je?

Vysoká účinnost spalování a dodávky tepla, topení v dlouhých časových intervalech (jednou denně) – to vše usnadňuje a zpříjemňuje bydlení. Konstrukce finské pece umožňuje dodávku tepla již od řádu set wattů, dále umožňuje zabudování teplovodního výměníku pro ohřev TUV či teplovodní vytápění dalších místností (přesto neochlazuje spaliny) stejně, jako nabízí i možnost pečení chleba, pizzy či masa. Mnohé překvapí nízká povrchová teplota tělesa pece (do 50°C), při níž nedochází ke karbonizaci prachu, jako u topidel s vysokou povrchovou teplotou. Při vlastní výstavbě je možno využít recyklovaného stavebního materiálu (cihly) a vzhled pece můžete do značné míry přizpůsobit vlastnímu vkusu. Významnou výhodou finských pecí je dlouhá bezúdržbovost (30 let) a životnost. Jednoduchá konstrukce bez elektronických prvků zaručuje vysokou spolehlivost.

FOTO KATARINA KUBIČKOVÁ-PESTŮNOVÁ

na životní prostředí, bude pro nás podstatný obnovitelný zdroj energie. (Obnovitelnost chápeme v časovém úseku našeho života.) Potom jsou:

- obnovitelné zdroje – slunce, voda, vítr, biomasa,...
- neobnovitelné zdroje – zemní plyn, ropa, uhlí,...

Dostatek energie z obnovitelných zdrojů jako je slunce, voda a vítr se však nemusí časově krýt s naší kaž-

Jak to funguje?

Stručně řečeno, unikátním způsobem. Pec umožňuje akumulovat obrovské množství tepla. Můžete na jednu spálit velké množství dřeva bez rizika, že přetopíte dům. Teplo je akumulováno v materiálu pece (cihlách), poté pomalu proniká stěnou a vyzařuje po desítky hodin do prostoru. Tím, jak často a jakým množstvím dřeva topíte, ovlivňujete průměrnou teplotu jádra pece. To má vliv na množství tepla vyzařovaného do prostoru. Regulovat výkon (dodávku tepla) lze dvěma způsoby. Buď můžete změnit množství dřeva nebo interval mezi topením. V přechodném období zatopíte například jen jednou za dva dny, ale v případě velkých mrazů třeba i 2x denně. To však už záleží na vašich požadavcích, které ovlivní samotný návrh konstrukce pece.

Pokud je dřevo spalováno při optimálních podmínkách, je čistým palivem. Aby bylo zajištěno optimální spalování, je spalovací vzduch přiváděn do více míst jádra pece. Jeden přívod vzduchu je veden přes popelník a přichází do ohniště dostatečně velkým roštem. Zde proudí nízkou rychlostí a zplyňování dřeva probíhá plynule a rovnoměrně. Další přívody vhání předehřátý vzduch přímo do plamenů (díky podtlaku v peci). Horké plyny uvolňované ze dřeva tak získají dostatek kyslíku pro účinné dokončení hoření. Dávka paliva v této peci shoří do jedné hodiny.

Pokud byste se pokoušeli spalovat dřevo pomalu, sníží se spalovací teplota. Docílíte tak toho, že spalovací proces nebude probíhat úplně. Dramaticky se pak zvyšuje podíl nevyhořených spalin, což se projeví kouřením. Tím, že spaliny nevyhoří, snižuje se také účinnost energetického využití paliva a zvýší se znečišťování atmosféry. Nízkoenergetický dům potřebuje dodávat obvykle 1 – 2 kWh tepla. Takto malé množství energie se bohužel nachází pod kritickým spalovacím bodem drtivé většiny kamen. Pod tímto bodem kamna neudrží dostatečnou spalnou teplotu a nedokáží tedy kvalitně spalovat (kouřit). Tím se stávají pro vytápění nízkoenergetických domů nevhodnými. Mají-li být přesto použita, bývá řešením externí vodní akumulární nádrž. Do ní se pak odvádí část aktuálně nadbytečného výkonu kamen. Celkové řešení je ale zpravidla složitější, nákladnější, méně účinné, závislé na elektřině (oběhová čerpadla) a objevuje se více poruch (počet prvků, elektronika, koroze kovů,...). Akumulace do cihel, v případě finské akumulární protiproudé pece, je ve srovnání s vodními zásobníky levnější, spolehlivější (dlouhodobě bezporuchovější) a použitý materiál (cihly, hliněnou maltu...) je možné opět snadno recyklovat.

Jaká je účinnost těchto protiproudých pecí?

Účinnost spalování je kolem 99 % (světový rekord stále drží zděné akumulární pece, a to i bez elektronického řízení spalovacího procesu). Účinnost topení je zhruba 80 %. Podmínkou je však, stejně jako u jiných topidel, ztápění suchého dřeva a dodržování da-

ných pravidel. Důležité je například uložení dřeva do hranice ve vlastním topeništi a místo zapálení hranice.

Mimo vlhkosti je výhřevnost dřeva závislá na druhu a obsahu pryskyřic. Pokud by mělo dřevo energetický obsah 4 kWh/kg, můžeme počítat s využitelností 3,2 kWh/kg. Příklad – při průměrných tepelných ztrátách rovnajících se 1 kW nám pro pokrytí dodávky tepla na celý den postačí 7,5 kg dřeva (= 24 kWh / 3,2 kWh/kg).

České předpisy nepočítají s takovýmto principem topení. Proto dodržení předpisu o stále pootevřeném komínové klapce znamená vyšší tepelné ztráty komínem (i když se v topidle v daném okamžiku netopí, proudí vzduch do komína a odvádí část akumulovaného tepla). Jde zejména o to, aby při nekvalitním spalování (například při dohořívání) nedošlo k otravě obyvatel neshořelým CO. V mnoha státech je vyšší míra informovanosti o principech hoření, často je to dáno i delší tradicí. Zodpovědnost za obsluhu a provoz je přesunuta na provozovatele (vlastníky) zařízení.

A jak se tedy tyto pece obsluhují?

Dřevo se skládá do hranice, největší kusy dolů, těsně vedle sebe. Oheň se zapaluje nahoře a postupně prohořívá směrem dolů. Uvedený postup má vliv na kvalitu hoření a množství spalin. V první fázi, než se dosáhne dostatečně vysoké teploty (několik minut), je spalování méně účinné. Následuje fáze s vysokou účinností spalování, která obvykle netrvá déle než 30 minut. Po té následuje opět méně účinné dohořívání. Poznává se tak, že vymizí červené plameny a objevují se plamínky modré. Jde o produkci CO, který již díky nízké teplotě není schopen přeměny na CO₂. V této chvíli je nutno přivít komínovou klapku, aby se omezilo proudění vzduchu, a tím i ochlazení spalovacího procesu a únik tepla do komína. Po úplném dohoření se klapka zavírá (nikdy ale není zcela těsná, takže probíhá slabý tah do komína). Doba hoření trvá běžně 40 minut. V případě, že se přikládá druhá dávka paliva, je potřeba ji vložit až při dohořívání dávky předchozí (vymizení plamenů). Jen tak nedojde k okamžitému prudkému vznícení přidávaného dřeva. Přikládají se již jen silné kusy dřeva a ještě těsněji k sobě, než tomu bylo u první dávky. Je to opět z důvodu účinnosti zplyňování a hoření, protože tentokrát hoření začíná dole a rychle zasáhne celou hranici. Přestože ze dřeva zůstane jen minimum popelovin a není třeba je často odebírat, doporučujeme znát stav zaplnění popelníku. Pokud by totiž popel v popelníku dosahoval až k litinovému roštu, bude tento nedostatečně chlazen přicházejícím vzduchem a dojde k jeho rozpínání. Jak je známo, litina se po rozeptnutí bohužel nevrací zpět do původního stavu.

Je stavba finské pece finančně náročná?

Náklady na materiál nemusí být vysoké, záleží na míře použití recyklovaných materiálů. Můžete využít staré pálené cihly i staré kování. Dále budete potřebovat šamotové cihly, desky a lupek na vyzdívku já-

FOTO PATRICK MCAFEE

dra. Speciální prvky je možné pro zrychlení samotné výstavby vyrobit předem ze žárobetonu. Pokud veškeré materiály koupíte nové, počítejte s cenou materiálu do 40.000,- Kč. Je to však ošidné číslo. Bude záležet například na tom, jaké použijete kování a z jakého materiálu vystavíte vnější plášť pece. V případě interiérového topidla budete chtít dvířka pravděpodobně prosklená. Plášť pece také nemusí být jen z cihel, oblíbené jsou například kachle.

Počítejte však s náklady na projekt, zkušeného kamnáře, zedníka či kominíka. S těmi se pak domluvíte na možné míře svépomocné výstavby či výstavbě na klíč. Rozhodně se do stavby topidla nepouštějte bez dostatečné znalosti a informací. Mohl by to být značně nejistý experiment.

Tolik teorie. Pokud vás předložené informace zaujaly, potěší možná i fakt, že si finskou pec můžete také prohlédnout.

Členové česko-slovenského občanského sdružení **Permakultura (CS)** se totiž počátkem uplynulého léta rozhodli zorganizovat „TÝDEN PERMAKULTURY PRO EKOLOGICKÉ VYTÁPĚNÍ“. (Sousloví „permakultura“ vychází ze slov „permanent culture“, tedy volně přeloženo „udržitelný život“.) Program semináře, který se konal v Brně-Bystrci, zahrnoval nejen teoretické vzdě-

lávání účastníků, ale především praktickou výstavbu různých spalovacích systémů na dřevo (hliněnou pec, valašskou pec, výtvarně pojatá pokojová kamna a finské protiproudé akumulární pece).

Zájemci se dozvěděli nejen o vývoji, vlastnostech či potenciální poruchovosti pecí a kamen, ale dostalo se jim i informací o předpisech a normách. Nejcennější však byla příležitost osobně si vyzkoušet stavbu kamen pod zkušeným dohledem na slovo vzatých odborníků. Lektorské role se ujali: Vladimír Institoris (Slovensko) – praktik a autor několika knih na dané téma, Johannes Riesterer (Německo-Švédsko) a Tom Trout (USA). Akad. arch. Aleš Brotánek, Marek Vlček a Patrick McAfee (Irsko) představili teorii i praxi využití přírodních materiálů ve stavebnictví. Vskutku výjimečná byla výstavba finských protiproudých akumulárních topidel s rozděleným přívodem spalovacího vzduchu, na kterou osobně dohlížel finský vývojář a konstruktér Heikki Hyytiainen. S účastníky se také podělil o informace, jak tyto pece navrhovat.

Velký dík patří významným partnerům tohoto ojedinelého semináře. Jsou to zejména: Lipka – školské zařízení pro environmentální vzdělávání (Brno), Wood Heat Finland LTD (Finsko), Keramika Letovice, eco-Shop.cz (Syrovice u Brna), Rigi – nízkoenergetické domy (Hradčany u Tišnova), Mátl & Bula (Rajhrad), o. s., Sdružení hliněného stavitelství (Brno).

Seznámili jsme vás s topným systémem, který minimálně zatěžuje životní prostředí a má vysokou účinnost spalování i topení. Díky těmto vlastnostem představuje významný potenciál pro budoucnost. Věříme, že si i v podmínkách České republiky najde své příznivce.

za o. s. Permakultura (CS) www.permakultura.cz
 František Kurtin kurtin@ekodum.cz
 tel.: 547 233 038; 608 41 77 41
 Dana Kellnerová dana.kellnerova@lipka.cz
 tel.: 541 22 02 08; 605 469 855

ZÁKON O ODPADOCH

Patricia Černáková

V Slovenskej republike od januára 2006 začal platiť nový zákon o odpadoch, ktorý stanovuje obciam povinnosť spracovávať biologické odpady alebo aspoň zabezpečiť ich spracovanie. Pre bežného občana to znamená, že odpad z kuchyne či záhradky už nesmie skončiť v popolnici zmiešaný s iným komunálnym odpadom. Pravdaže by ani nemal skončiť vyhodенý na divokých skládkach za obcou.

Riešením, ktorým pomôžete v tejto otázke sebe i obci je začať – prípadne skvalitniť – vlastné domáce kompostovanie. Zhotovenie kompostéra či kompostovacej hrobli nie je až tak náročné ani na čas, ani na poznatky. Samotné kompostovanie vyžaduje hlavne nabrať skúsenosti so správnym vyváženým zložením kompostovanej hmoty.

Pokiaľ chcete začať kompostovať doma alebo si overiť správnosť postupov, ktoré teraz používate, prípadne máte záujem pomôcť vašej obci s kompostovaním, môžete sa na nás obrátiť (kancelária Permakultúry (CS) pre SR), alebo navštíviť stránky Priateľov Zeme www.priateliazeme.sk.

ZALESŇOVÁNÍ ZEMĚDĚLSKÉ PŮDY II.

Darek Lacina

Na úvod si připomeňme, proč se stalo v dnešní době zalesňování zemědělského půdního fondu aktuálním tématem. Je to transformace zemědělské výroby na tržní principy a především vstup ČR do EU, které přinesly nutnost rozsáhlých změn v dotační politice státu ve vztahu k zemědělství. Vzhledem k rozdílům ve výši podpůrných prostředků, které plynou do zemědělství v zemích záp. Evropy a u nás, je zřejmé, že mnohé plochy nejsou pro zemědělskou výrobu lukrativní. Jedná se především o oblasti, kde terénní a půdní podmínky nezaručují přiměřený zisk při zemědělském obhospodařování.

Z těchto důvodů začala vláda podporovat zalesňování zemědělského půdního fondu. Cílem má být zejména:

1. trvalé snížení zemědělsky obhospodařovaných půd méně vhodných či nevhodných pro zemědělské využití
2. rozšíření zalesněných ploch a posílení biodiverzity krajiny
3. zlepšení sociálních a ekonomických podmínek venkovského prostoru
4. změna struktury zemědělských farem s cílem zajištění jiných příjmů formou diverzifikace jejich aktivit
5. zlepšení ekologické rovnováhy venkovského prostoru

Aby byly tyto cíle naplněny, bylo třeba upravit a doplnit dotační politiku o položky, které by se týkaly zalesňování. Díky našemu členství v EU se naskýtají i možnosti čerpání dotačních prostředků z evropských fondů.

V současnosti jsou nejdůležitějšími dotačními zdroji pro zalesňování zemědělských půd:

- a) Operační program „Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství“ – umožňuje zalesnění zemědělsky nevyužívaných půd (v případě, že nebyly v posledních třech letech zemědělsky využívány a obdělávány).
- b) Horizontální plán rozvoje venkova (HRDP), který je dělen na dvě kategorie:
 - Podopatření 3.4.1 Zalesňování zemědělské půdy,
 - Podopatření 3.4.2 Založení porostů rychle rostoucích dřevin určených pro energetické využití. Podmínky pro poskytování těchto dotací stanoví Nařízení vlády o stanovení některých podmínek pro poskytování dotací na zalesňování zemědělské půdy a na založení porostů rychle rostoucích dřevin na zemědělské půdě určených pro energetické využití č. 308/2004 Sb. (je pravděpodobné, že pro rok 2006 bude vydáno nařízení nové). Výše dotace poskytovaná z těchto dotačních zdrojů je značně motivující. Na jeden hektar

zalesněný listnáč je vyplaceno 92 tis. Kč, u jehličnanů to je 74 tis. Kč. Na péči o založený lesní porost je možno žádat o 12 tis. Kč ročně po dobu pěti let. HRDP by měl snížit především podíl zornění půdy. Podmínkou je, že pozemek byl nejméně poslední dva roky zemědělsky využíván. Kromě platby na zalesnění bude po dobu 20 let vyplácena náhrada na krytí ztrát příjmů vzniklých z důvodu ukončení zemědělské výroby – u travních porostů to bude 4.210 Kč/ha, u orné půdy dokonce až 8.600 Kč/ha každý rok. Z výše uvedeného plyne, že je možno zalesnit jakýkoliv pozemek patřící do ZPF s tím, že daleko výhodnější je zalesnit obhospodařovanou půdu z HRDP. Důležitým bodem je nutnost mít pro žádost vypracovaný projekt – podrobnosti určuje nařízení vlády č. 308/2004 Sb.

- c) Finanční prostředky Pozemkového fondu k zalesnění pozemků ve vlastnictví státu podle usnesení Vlády ČR č. 730 ze dne 18. 7. 2001. Podmínkou je, aby pozemky nebyly vhodné pro zemědělskou činnost a nepodařilo se je prodat nebo pronajmout. Další podmínkou je aktivní finanční bilance PF ČR.

Pozn.: Za zalesnění je možno považovat i zakládání skladebných částí územních systémů ekologické stability, což je pravděpodobně jediný případ, kdy proces zalesnění může finančně podpořit resort životního prostředí. V takovýchto případech je možno toto „zalesnění“ dotovat z krajinnotvorných programů (především Program péče o krajinu a Státní fond životního prostředí).

Podrobnosti o konkrétních dotacích je možno nalézt především na internetových stránkách Ministerstva zemědělství, popř. Ministerstva životního prostředí, nebo na specializovaných pracovištích (Zemědělské agentury, Státní zemědělský investiční fond, v případě dotací resortu životního prostředí pak na Státním fondu životního prostředí nebo Agentuře ochrany přírody a krajiny ČR).

FOTO DAREK LACINA

Některé důležité zásady při vlastním zalesnění

Vhodnou druhovou skladbu by měl řešit již projekt zalesnění. Přesto je potřeba zdůraznit, že do krajiny by neměly být vysazovány nepůvodní druhy (především exotické druhy borovic, smrků, jedlí, dubů, javorů, ale i řady dalších dřevin, které se mohou stát agresivními, invazními, tím pádem i nebezpečnými pro naše domácí druhy. Jako nevhodné je třeba považovat zalesňování smrkem, který je u nás původní až v horských polohách. Je třeba odhlédnout od krátkodobého efektu snadného a relativně levného založení lesního porostu, protože smrk na původně nelesních stanovištích trpí ve velké míře v dalším vývoji houbovými chorobami.

Kvalitu sadebního materiálu stejně jako jeho původ by měly zabezpečit stávající právní předpisy a jejich dodržování pěstiteli a dodavateli sazenic. Původ by měl odpovídat lesnickým vyhláškám o přenositelnosti sadebního materiálu, protože není jedno, jestli se na konkrétní stanoviště vysadí sazenice, pocházející z jiných geografických podmínek. Zvláště důležité je to pro udržení původu z obdobných výškových vegetačních stupňů. Jinak by se mohlo stát, že se naši potomci budou potýkat s obdobnými problémy, s jakými se nyní my potýkáme ve většině našich hor – nepůvodní smrkové porosty neznámého původu nebo z jiných míst Evropy, které nejsou schopny odolávat různým zátěžím. Proto bychom se měli zcela vystříhat použití sazenic dubů z Maďarska nebo dokonce Holandska, což je běžnou praxí, potřebujeme-li větší sazenice.

Sadebnímu materiálu je třeba věnovat náležitou péči – od výběru u pěstitelů, přes transport a další manipulaci až po výsadbu. Pro lesnickou výsadbu se jeví jako vhodnější sazenice prostokořenné, protože zde je výrazně nižší riziko primární deformace kořenového systému oproti obalované sadbě. Na druhou stranu to klade vyšší nároky na péči o sazenice při dopravě a skladování (nesmí dojít k zaschnutí kořenového systému) a omezuje to termín výsadby na časně jaro a pozdní podzim. Dále je třeba si uvědomit, že každé poranění sazenice může v budoucnu způsobit deformaci při růstu a vždy je branou pro vnik různých patogenů (hub) do dřeviny.

Samostatnou kapitolou je vztah mezi půdou a sazenicí. Musíme si uvědomit, že se nejedná o historicky vzniklou lesní půdu, ale po mnoho generací kultivovanou půdu zemědělskou. Zvláště orná půda (i v produkčně méně příznivých oblastech) bude obsahovat jiné poměry živin, pravděpodobně s nadměrným obsahem dusíku. Jeho přítomnost se projeví intenzivním růstem nejen sazenic, ale i buřeně. Sazenice navíc mohou trpět na podzim mrazíky, kdy ještě nedojde vlivem zvýšeného obsahu dusíku k vyzrání dřevních částí. Dalším problémem spojeným s půdou je otázka mykorrhizních organismů. To jsou houby a bakterie, které žijí v symbióze s kořeny rostlin. Jejím hmatatelným důsledkem pro laika je např. růst hub v lese, a to konkrétních druhů pod určitými druhy stromů. Absence

těchto organismů může působit problémy s kvalitním růstem sazenic.

Škody můžeme způsobit i vlastní výsadbou. Není jedno, jakým způsobem a v jakém období bude provedena. Měl by to řešit opět projekt, ale pak je důležité dodržet technologickou kázeň. Některé způsoby výsadby mohou poškodit nebo deformovat kořenový systém (např. výsadba pod motyku nebo štěrbínová výsadba), jindy bude potřeba použít speciální způsob výsadby z důvodu půdních podmínek (v podmáčených nebo mrazových polohách bude vhodná vyvýšená sadba). Dále je třeba sazenice zasadit dostatečně hluboko, aby nezůstal odkrytý kořenový systém, na druhou stranu nesmíme sazenici „utopit“ – povrch zeminy by měl být v úrovni kořenového krčku.

Velice důležitým opatřením bude ochrana sazenic před buření a před škodami zvěří. Prvnímu je možno se bránit již při výsadbě úpravou nejbližšího okolí sazenice rozprostřením drcené kůry, slámy, nebo jiného mulče, popř. textilní plachetky, které zabrání nebo alespoň zpomalí nástup buřeně. Proti škodám zvěří se jeví nejúčinnějším opatřením plošných výsadeb oplocení. Toto oplocení musí být dostatečně vysoké, aby v zimě při sněhové pokrývce nedošlo k jeho snadnému překonání srnčí nebo jelení zvěří. Dále musí být dostatečně pevné, aby vydrželo alespoň po dobu 5 let, než dojde k zajištění kultury a v neposlední řadě musí být kvalitně provedeno i jeho provedení při zemi, aby se do oploceného prostoru nedostal zajíc. Problematiká je ochrana proti hrabošům a jiným myšovitým, kdy je jedním možným způsobem ochrany instalace berliček pro káňata v zimním období (tehdy dochází ke škodám), kterému by měla být dáвана přednost před použitím rodenticidů.

V případech, že bude použito odrostků, je možno použít i individuální ochranu jednotlivých sazenic formou ochranných tubusů nebo pomocí drátěného (králičího) pletiva. Větší sazenice a tubusy je třeba fixovat vhodně dimenzovanými kůly, což bývá jedním z problémů – používají se různé latě a jiný odpadový materiál, který brzy u země uhnije a svou vahou pak stahuje sazenici k zemi. Důležitou roli hraje i výška této ochrany. Měla by být taková, aby neumožnila srnčí nebo jelení zvěří dosáhnout na obnažený kmínek nebo dokonce terminální výhon. Zde je dobré zvážit, jaká zvěř může na konkrétní lokalitě škodit.

Při použití většího materiálu pro výsadbu jsme často svědky použití odpadu ze zahradnických orientovaných školek. To se projevuje na vzhledu sazenic – chybí terminál nebo je terminálů více, kmínek je deformovaný či poškozený, popř. se projevují jiné vady. Takové sazenice jsou vhodné pro tvorbu bonsajů nebo vyžadují velkou péči, aby se z nich staly přijatelně rostlé stromy v rámci porostu.

A dostáváme se k následné péči. Bohužel, zde je největší kámen úrazu. Pokud se podařilo zajistit kvalitní sadební materiál, ten nepoškodit a správně vysadit, může naše snažení přijít vniveč tím, že se o výsadby dále nepostaráme. Lesní zákon stanovuje pro výsadby v lese lhůtu, po kterou je třeba se o výsadby starat, než dojde k tzv. zajištění kultury. Tato doba je běžně

FOTO DAREK LACINA

udávána jako pětiletá. Po této době se má za to, že již sazenice odrostly buřeni a terminály mají dostatečně vysoko, aby na ně nedosáhla zvěř. Kromě toho je již vytvořen kompaktní porost. Pro zalesnění zemědělské půdy bychom v určitých případech (závislých spíše od aktuální situace) měli počítat s tím, že se péče může i prodloužit (i když dotace je možná jen po dobu pěti let). Následnou péči představuje především ochrana před buřeni a před zvěří. Nejjednodušším a nejčastějším opatřením proti buřeni jsou různé způsoby ožínání. Můžeme ožínat okolí jednotlivých sazenic nebo vyznát pruhy mezi řadami sazenic. Můžeme i mulčovat, ale to je většinou finančně nákladnější a efekt nemusí být odpovídající. Boj s buřeni a pramení z poznatku lesníků a z jejich nařízení. Z tohoto pohledu může být zajímavý poznatek z některých existujících výsadeb na orné půdě, že v konkrétních podmínkách nebyla péče o výsadby dostatečná (v podstatě neexistovala), přesto se i přes počáteční neutěšený stav sazenice dokázaly prosadit a dnes již plně prosperují.

Za velmi důležitou je třeba považovat ochranu proti škodám zvěří. V případě oplocení je to neustálá kontrola kvality tohoto opatření, protože jediný zajíc dokáže v oplocence poškodit nebo přímo zničit většinu výsadby. Velmi důležitá je kontrola v případě individuální ochrany. Zde je potřebné zjistit, zda dosedá k zemi, není poškozena, zároveň s tím se kontroluje stav kotvení (doporučuji kontrolu všech kotvicích kůlů po první zimě, protože vlivem mrazu může dojít k povytažení kůlů ze země a tím snížení (popř. úplného zrušení) kotvicího efektu. V případě, že nebylo použito oplocení (především u bohužel nejběžnějších smrkových, ale i některých bukových výsadeb), je nutno použít ochranných repelentních nátěrů. Konkrétních prostředků existuje více. Musí být zařazeny do seznamu schválených prostředků, které vydává každý rok MZe.

Opatření jako hnojení není potřebné (viz výše). Závlaha lesnických sazenic by neměla být také aktuální, jiná situace by mohla nastat u použití větších sazenic. Obecně by mělo platit, že závlaku bychom měli provádět v opravdu extrémních případech (nezvykle dlouhá sucha především v jarním období a v první polovině

léta) a podle zásady, že bude použito větší množství vody v menším počtu dávek. Vlastní závlaku pak provádět brzo ráno nebo navečer.

Pokud vše bude provedeno podle výše uvedených zásad, měla by na bývalém poli (louce) po zhruba pěti letech existovat vznikající mlazina, která bude základem pro nový les.

Seznam použitých právních předpisů

Relevantní předpisy ES

- Nařízení Rady (ES) č. 1257/1999 ze dne 17. května 1999 o podporování rozvoje venkova prostřednictvím Evropského zemědělského orientačního a záručního fondu (EZOZF), kterým se také pozměňují a ruší určitá nařízení, ve znění nařízení Rady (ES) č. 1783/2003 ze dne 29. září 2003.
- Nařízení Komise (ES) č. 445/2002 ze dne 26. února 2002, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 1257/1999 o podpoře pro rozvoj venkova z Evropského zemědělského orientačního a záručního fondu (EZOZF), ve znění nařízení Komise (ES) č. 963/2003.
- Nařízení Komise (ES) č. 2419/2001 ze dne 11. prosince 2001, které stanoví podrobná pravidla pro provádění integrovaného administrativního systému pro některé podpůrné programy společenství, jenž byl zřízen nařízením Rady (EHS) č. 3508/1992.

Tuzemské relevantní předpisy

- Zákon č. 252/1997 Sb., o zemědělství, v platném znění.
- Zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon), v platném znění.
- Zákon č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky (katastrální zákon), v platném znění.
- Zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu.
- Zákon č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon).
- Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění.
- Vyhláška č. 29/2004 Sb., kterou se provádí zákon č. 149/2003 Sb., o obchodu s reprodukčním materiálem lesních dřevin.
- Vyhláška č. 139/2004 Sb., kterou se stanoví podrobnosti o přenosu semen a sazenic lesních dřevin, o evidenci o původu reprodukčního materiálu a podrobnosti o obnově lesních porostů a o zalesňování pozemků prohlášených za pozemky určené k plnění funkcí lesa.
- Zákon č. 139/2002 Sb., o pozemkových úpravách a pozemkových úradech, v platném znění.
- Zákon č. 219/2003 Sb., o uvádění do oběhu osiva a sadby pěstovaných rostlin a o změně některých zákonů (zákon o oběhu osiva a sadby).
- Zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, v platném znění.

PLEVELE NEBO DIVOKÉ ZELENINY?

Hela Vlašínová

PTAČINEC ŽABINEC (*STELLARIA MEDIA*) HVIEZDICA PROSTREDNÁ

I když symbolem jara jsou sněženky a bledule, tahle nenápadná bylinka dokáže kvést často ještě dříve než ony. Její kvítky jsou tak nepatrné a něžné, že si jich všimneme, teprve když se skloníme až těsně nad ni. Je to jedna z mála bylinek, které můžeme sbírat po celý

síci lety. V dnešní době ji vnímáme jen jako plevel, který z téměř všudypřítomných semínek vzhází hlavně mezi naší hýčkanou zeleninou, všude, kde je v půdě dostatek dusíku. Je to bylinka houževnatá a vytrvalá, ze které můžeme získat houževnatost a vytrvalost i my. Jako je

obvyklé u všech planých

rostlin, ponechal si ptačinec žabinec na rozdíl od vyšlechtěných zelenin bohatou zásobu minerálů

v přirozeném poměru. Listy obsahují mnoho draslíku (podle Henschela kolem 680 mg), vápník a hořčík v přirozeném poměru 2:1, fosfor, jsou zásobárnou železa a navíc i křemíku, který je důležitý pro dobrý růst vlasů a nehtů. Kromě toho má téměř tolik vitamínu C jako citrony, obsahuje karoten, vitamín B, dále tříslovinu, saponiny, sliz a další látky. Vzhledem

k obsahu saponinů se kolem něho vedou učené spory, zda je vhodné ho využívat jako zeleninu, ale zatím nejsou popsány žádné vedlejší negativní účinky. Naopak, saponiny v malém množství působí léčivě.

Jeho sběr není vůbec pracný, využíváme celé horní části lodyžek, obsypané drobnými lístky, stačí jen utrhnout kořínek a odstranit dlouhé drsné stonky. Při sběru na salát se vyhýbáme kvetoucím rostlinám, protože mají horší chuť. Mladé lístky mají jemnou oříškovou chuť přirovnatelnou k mladé kukuřici, můžeme ho kombinovat s jinými zeleninkami ostřejší chuti, jako je třeba kokoška pastuší tobolka, česnáček lékařský, česnek medvědí a další.

Nejllepší je jako součást salátů, přísada do polévek místo petrželky, do pomazánek, do zapékaných bramborových a těstovinových pokrmů, nádivek, obilnin (pohanka, krupky), můžeme jím plnit bramborové taštičky, přidat ho do bramboráků nebo jako petrželku sypat sýrový na hotové pokrmy. Naši předkové používali ptačinec hojně i do špenátu, a obzvlášť si ho cenili pro rekonvalescenty, kterým ho dávali považovaný v polévce jako posilující prostředek.

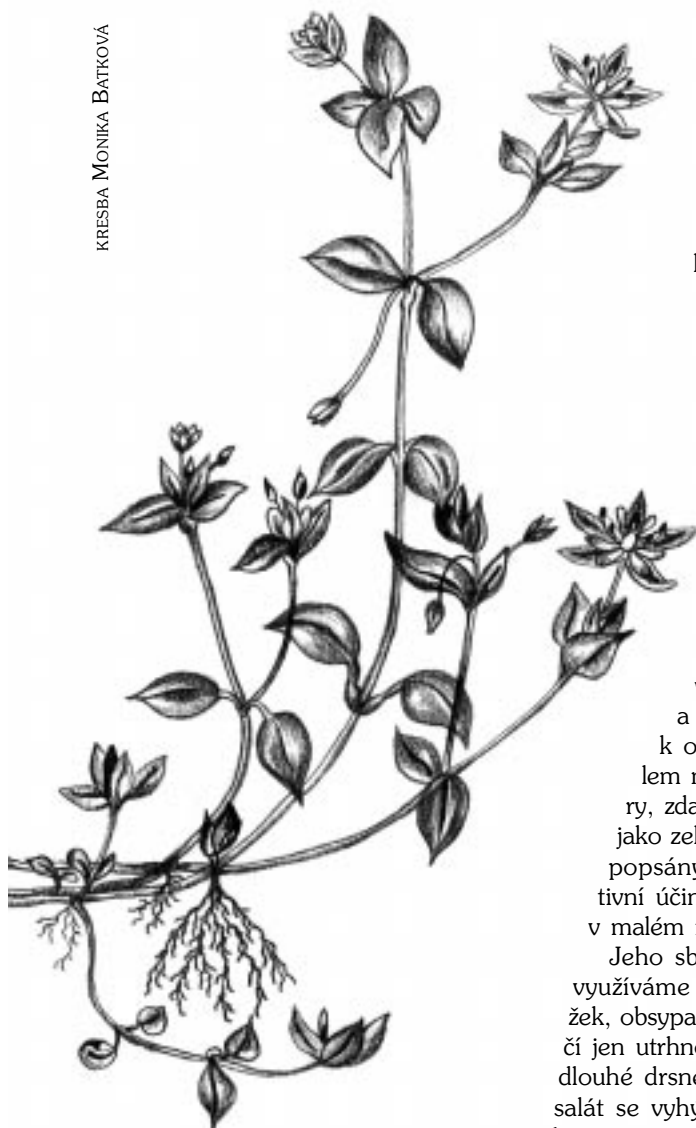
Tuto užitečnou rostlinku můžeme nechávat na záhoncích jako součást přirozeného ekosystému, chrání půdu před vysoušením jako mulč a vzrostlejší zelenině nijak významně nekonkuruje. Pokud se přece jen rozhodneme pro pleť, je jí škoda do kompostu, pokud ji nestačíme sníst, můžeme ji zkrmit domácím zvířatům nebo si ji usušit na zimu a přidávat jako doplněk těsně před dokončením pokrmů. V Anglii je zaběhaný zvyk dávat prasatům a jiným domácím zvířatům trpícím kolikami velké množství ptačince a jiných bylin bohatých na železo. Samozřejmě můžeme využít i léčivé vlastnosti ptačince. Má mírně močopudné účinky a můžeme ho uplatnit i do čistících kúr, působí blahodárně i na trávení. Odvar léčí zácpu. Zlepšuje i choroby dýchacích cest, hlavně usnadňuje odkašlávání při suchém kašli. V homeopatii se užívá k obkladům při revmatismu, artritidě a kloubních bolestech. Mast z ptačince uklidňuje ekzém, lupenku a urychluje hojení ran, podobně jako čestvá rozemnutá nať.

Nadbytek ptačince vám po přechzení všech jeho výhod nehrozí, ale pokud vám přece jen nějaký zbudne, můžete ho využít jako mulč, případně jako výborné zelené hnojení.

A na závěr pár receptů pro inspiraci:

Salát s ptačincem

Natrhané lístky pampelišky, drobně nakrájenou cibulku a strouhanou karotku smícháme s jemně

KRESBA MONIKA BÁTĚKOVÁ

rok a využívat i během mírných zim, kdy je čerstvá zelenina vzácnější. Zřejmě to věděli i naši dávní předkové v neolitu. Archeologové zjistili, že tato salátová bylinka byla využívána už před třemi ti-

nakrájenými mladými vrcholky ptačince. Jogurt smícháme s třeným cesnekem, prípadne nivou a vmícháme do bylinek. Můžeme kombinovat i s hlávkovým salátom, nastrohanými syrovými topinamburami alebo brukví.

Luštěninová pomazánka s ptačincem

Na tuku osmahneme nakrájenou cibulku, smícháme s jemně umletou vařenou čočkou, fazolemi nebo hráškem, přidáme drobně nakrájený ptačinec, pažitku, prípad-

ně cesnek medvědí. Osolíme, opepříme. Dobře promícháme, podle potřeby přidáme ještě trochu oleje.

Pomazánku mažeme na tmavý chléb, můžeme ozdobiť kouskem rajčete, papriky, strouhaným sýrom, kolečkem vejce a lístky ptačince.

MODRÝ ANJEL

Ján Litvák

Staroodrodilí. Smrečok pod lipami

Rád si umývam tvár ráno aj po práci. Konečne máme záhradu, kde môžem drief. V celej dedine žije tolko ľudí, koľko v našom vchode v ružinovskom paneláku. Už nie som natoľko pripútaný k Bratislave. V celom bývalom Česko-Slovensku je nás vari hŕstka, čo nekupujeme morené semeno v supermarketoch. Pišem si s pestovateľmi starých odrôd najmä z Čiech a v obálkach si navzájom posielame zrnká. V záhrade na Žitnom ostrove ich potom sadím a rozmnožujem a posielam v obálkach ďalším. Niektorí majú prácu so zemou zakódovanú v priezvisku (Brázda od Prahy). Iní vystupujú pod umeleckými menami (Ajša je z Bielych Karpát, od neho máme stromčeky). Ajša píše bez mákčeňov: „Kdyz me po prijezdu z Guatemaly navstivil v marci Wanata, nechal mi tu ružna semena (amarant, nejake zeleniny, horskou cizrnu...), a mezi temi vsemi bylo i nekolik druhu dyni. Nektere jsou na vareni, jine se pestuji pro sva semena, ktera se ususi, uprazi, semelou i se slupkou a dela se z nich krem na zpusob arasidoveho masla. Toz to su zvedavy.“ Wanata škriabe ako kocúr, píše ceruzou a používa trikrát preposlané obálky s prečiarkanými adresami.

*

Dnes mi už nepríde čudné, keď mám napísať človeku, ktorého som v živote nevidel, podrobný list o škandinávskej mrkve Crona a podčiarknuť fakt, že jej semä tuho vonia po marhuliach. Keď nie je rozhodnuté, či je ešte jar, alebo už leto, hrdlačím aj za dvoch. Nechcem, aby moja žena ťažko lopotila. Ani deti. Kvetky nerobia, a pritom kvitne zem, na ktorej spočívajú.

Ďobem motykou do zeme ako bažant, čo robí to isté na opačnom konci záhumienka. Volá sa to tu Smrečok pod lipami. Kvetky mali kedysi tak málo mien. V mojom zošite.

Včely sa v kvetoch bieleho maku chúlia, semeno severskej mrkvy vonia po marhuliach.

Faun s jablkom

Keď dôjdem na miesto, kde sa očividne deje div prírody, obľúbim si ho a chodím ta potom každý rok. Ale iba vtedy, ak sa mi podarí vylúštiť tamojší vzorec. Ak ho neuhádnem, ak nezapadnem, nefahá ma to tam. Príroda ma sama vyženie niekde inde.

*

Túto jeseň som sa pri vychádzaní z karpatského lesa zatáral do sadu, kde jablone rástli na kmeňoch vyhlodaných starobou, stojac vedľa akýchsi *skamenených* pozostatkov deravých dutín. Na severnej strane, odkiaľ kmeň bičujú tie najdrsnejšie poryvy počasia, si strom vyhnal nový mladý, zdravý kmienok tenkosti vetvy. Kmienkom vypodložil korunu ako kolom a tiež ju trochu posunul. Všetky tie jablone zo seba povystúpili nenapodobiteľným rastlinným úkrokom o kúsok nabok a stáli tam vyjdené zo svojich starých vydlabaných kmeňov akoby z ulít. Z tých viac-menej zostala už len kôra. Hľa – tajomstvo večného života. Takto sa môže strom obnovovať vlastne donekonečna. Ktovie, koľko trvá, kým si odžije jeden život, povystúpi zo seba a zrodí sa znova z vlastných síl. Strom sa stane svojim susedom a to sa môže opakovať donekonečna. Napokon sa už nedá stanoviť vek takejto premenenej dreviny.

Zo stromu na strom ako faun pozeral som.

Tie reinkarnované stromy boli nízke. Ovocie mali stredné alebo celkom drobné, úhľadné, početné, chutné, neskoré, nevidané, zdravé. Možno ani nikdy neboli štepené, ale vyrástli iba z jadierka. Dávalo by to za pravdu takzvaným kôstkarom, ktorí sadia stromy len zo semienka a nešlachtia ich nijakým štepením.

Podľa všetkého je taký strom pred svojim zostarnutím a zánikom natoľko životaschopný, že sa vie načisto obnoviť.

Ak ho pri premene nik nezačne zachraňovať.

O tieto unikátne dreviny sa stará pán Ján Heczko (1933), ktorý sa sem priženil z Horného Sliezska. Má tu aj dva päťstoročné jedlé gaštany. Rodnú reč zabudol a do stromov sa vraj nerozumie. Spýtal som sa ho, koľko môžu mať jeho jablone rokov. Sto? Len sa zasmial. O stromy sa začal starať pred 55 rokmi a už vtedy boli také. Niektorí by sa hanbil mať ich v záhrade. Nikdy ich nestriekal nijakou chemikáliou. Susedia minulý rok pálili trávu, oheň sa rýchlo rozšíril a stromy stáli v plameňoch. V dutinách tlel oheň. Prežili aj to. Už sa im nemôže stať nič.

Modrý anjel

Dlho som sa domnieval, že ide o mýtus veľkosti mydlovej bubliny, s ktorým ma každý súdny človek vy-
smeje.

Netušil som, že nájdenie akejsi starej jablone je úloha, na ktorú si spomeniem až pár krokov pred cieľom. Že obrábanie pôdy a zbieranie plodov je práve mojou dávnou povinnosťou.

Mraky sa tisia k zemi. Napité dažďovou vodou viseli nízko nad mestom už niekoľko dní. Vždy navečer sa vypršali a ráno bola obloha blankytná. No oblaky sa napokon vždy prihnali znova a tiesnili sa medzi domami ako nejaké veľké napasené zvieratá.

S modrým anjelom som sa naposledy videl pri Devíne. Pri vežičke sútoku. Vody sa spojili v slastnom šumení. Anjel krúživým grandióznym pohybom prehodil cez svet svoj modrý šat. Mohol som sa pozeraf s ním, mať oči všade. Dobro som videl. Všetko bolo modré. Tvár som mal akoby v lade. Akoby mi ju čosi chladné umývalo bez špliechania a pomaly, s pevným nečujným vržďaním. Zvyčajne si tvár umývam sám.

Líščia fialka

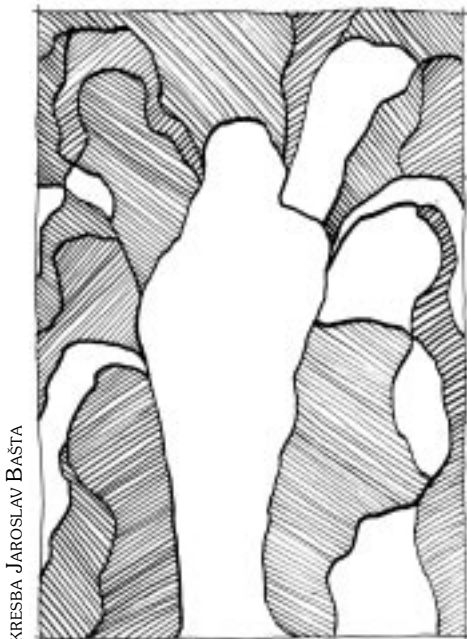
Nemôžem sa o starých odrodách zhovárať s každým. Pred dedinčankami zo Smrečka pod lipami, pozostávajúcimi z etnicky čistej maďarskej národnosti, som o tom ani necekol. Taktiež by som sa pred nimi nezmieňoval ani o modrom anjelovi alebo o tom, že si bežne listujem v príručke pravopisu. Jediné, pre čo sa vedľa nachádzajú, je paprika vo fóliovníku.

Mešťan je nevyspytateľný. Ak mu nepripomínate, že žije život zbavený života, aj on vás nechá v mieri žiť. Ak sa pred ním prerieknete, že sú aj iné životy, zachváti ho potláčaná besnota a bude vám škodiť tými najprefikanejšími spôsobmi.

Je besnota vlastná aj ľuďom nepohryzeným líškou?

*

Strelol som dnes v potravinách na Klobočnickej ulici v Bratislave človeka, ktorý mal pod bradou zavesenú vypreparovanú líščiu lebku s kožušinou. Oslovil som ho. Pri odpovedaní sa dlho sústreďoval, akoby cielil, skrytý v poraste.

KRESBA JAROSLAV BAŠTA

„Kde sa dá uloviť taká líška?“ spýtal som sa.

„V Karpatoch,“ odpovedal.

„A ako sa dá uloviť?“

„Treba vedieť dobre triafať.“

Lovec nebol najzhovorčivejší. No dodal: „Mám tam ešte druhú.“ Viac som sa ho na nič nepýtal. Samostrel pri sebe nemal. Trofej nosil s hrdosťou na štítnej žlaze.

Lala.

Tento deň zasvätil som písaniu o anjelovi a stretnem človeka, čo líšky loví.

Predtým som navštívil antikvariát a dočítal som sa, že líščí chvost vonia po fialkách. Približne na šírku piatich prstov od koreňa vyrastá na vrchnej strane chvosta tejto hrzdavej šelmy zmenené osrstenie, čo poukazuje svojím sviatením na prítomnosť zvláštneho úkazu. Svetlé a ostré štetiny tvoria akúsi lysinku alebo tenké žlté vlasy – a z tohto miesta, vlastne zo žlasy pod kožou sa šíri nezameniteľná vôňa jarných fialiek. Líščia „fialka“ je väčšia u lišiakov ako u líšok a v čase párenia sa zväčšuje a vôňa sa stupňuje. No neslúži na privábenie páru. Nato by stačilo aj pyžmo, ktoré líšky vylučujú tiež. Nik nespomenie líšku vari v inej spojitosti ako s besnotou alebo prefikanosťou, nanajvýš s bystrosťou – a tu zrazu fialky. A vypreparovaná lebka na krku lovca v obchode s potravinami uprostred bratislavského Starého Mesta na pravé popoludie.

Tu líšky dávajú dobrý deň.

Pozoruhodné videnie. Prečo som s anjelom videl modro? Prečo líščí chvost vonia po fialkách?

Nil

Vravím o modrom anjelovi, hoci niekedy sa ustanoví vo fialovom rúchu so zlatým lemom. Šiva i Krišna majú na všetkých vyobrazeniach modrú pleť – a viera Indov v to je neotrastiteľná. O ktorý odtienok modrej Indom presne ide, že sú pri zobrazovaní svojich maznáčikov práve naň takí hákliví? (Neuveriteľná slušnosť, s akou sa k sebe celá pospolitosť správa pri bežnom styku, zachádza hlboko do tých najordinárnejších situácií. Uhladenosť je dokonca prikázaním aj medzi prízemnými farmármi, ktorí sa za celý život nevzdialili od svojho polička. Raz ráno ma vzalo za ruku malé chlapča a viedlo ma ďaleko za osadu. Žiaľ, nezapamätal som si meno. Chlapec zrazu postál kúsok od prašnej cesty, rukou ukázal na výmol a slávnostne riekol: „Please, sir, do your toilet here.“ Volne by sa to dalo preložiť ako: „Prosím, pane, ráčte sa vytentovať tu.“)

Indovia – napriek nedostizne rozsiahlej slovnej zásobe a snahe vyjadriť sa za každých okolností vzletne – všetky odtiene modrej až po fialovú označujú jedinou slabikou – *nil*.

*

Učenci dali modrému anjelovi v behu vekov mnoho mien, ale známe je aj pod zvláštnymi zvukovými zhadami, pod ktorými navštevuje ústa negramotných roľníkov v Andách. Nejde ani tak o modrý nádych celej záležitosti, ako o prenikavé videnie, ktoré môžu sprevádzať silné modré dozvuky. Koľko je v samotnej reči slov, ktoré rozprávajú o videní.

KELTSKÝ STROMOKRUH A ŽIVOT ČLOVĚKA

Karel Daněk

Keltští druidové vnímali charakteristiku života lidí a často i jejich osud intuitivně podle toho, do jakého ročního období se člověk narodil. Tato období spojovali s určitými stromy. V keltském stromokruhu se střídají období spojená s celkem sedmnácti různými stromy za půl roku - a to po desetidenních obdobích. Jsou to: jedle, jilm, cypřiš, topol, cedr, borovice, vrba, lípa, oliva, líska, jeřáb, javor, ořešák, kaštan, jasan, habr, fíkovník. Během roku se tedy opakuje vliv těchto stromů vždy dvakrát (a u topolu dokonce třikrát). Pro ty, kdo se narodili ve zvlášť uctívané dny - o jarní nebo podzimní rovnodennosti, či o letním nebo zimním slunovratu, platily samostatné, zvláště příznivé předpovědi, odvozené z vlastností dalších čtyř stromů - dubu, břízy, olivy a buku. Ve stromokruhu nejsou zastoupeny ovocné stromy - někteří to pokládají za znamení, že ovocné stromy nemají tak silně vyhraněnou energii. Není to tak docela pravda.

Podíváme se nyní postupně na jednotlivá období keltského stromokruhu a charakteristiku života člověka, který se v tomto období narodil.

FOTO JAROSLAV SVOBODA

Jedle

(2. - 11. 1. a 5. - 14. 7.)

Energie jedle posiluje vůli k životu, ve spojení s ní lze získat životní energii, regenerovat své síly. Napomáhá tím léčení, očistě těla. Především však přispívá k posílení intuice a pochopení, jakých chyb se v životě dopouštíme. Je to strom dlouhověkosti

Vzhled jedle se symbolicky projevuje i ve vzhledu člověka - bývá obdařen chladným půvabem. Stejně jako jedle je elegantní a originální. Pohroužen do sebe, s nedů-

věřivostí si prohlíží okolní svět. Může mít pocit osamělosti. Ve společnosti může vynikat důstojností a zdrženlivostí - své mínění o druhých si raději nechává pro sebe. Přesto ochotně pomáhá, když je to zapotřebí. Jeho vrozená houževnatost a vytrvalost (až umíněnost) mu pomáhají řešit neřešitelné. Vše co dělá, dělá velmi pečlivě a zodpovědně. Mohlo by se zdát, že člověk - jedle je nudný, ale není to pravda. Je spíše těžké mu porozumět. Společný život s takovým člověkem je vždy zajímavý, neboť bývá velmi vzdělaný a zkušený. V lásce nebývá zrovna šťastný, protože na svého partnera klade příliš velké ná-

roky a často ho svou nedůvěřivostí odradí. Když se ale zamiluje do pravdy, je to láska neznající hranic. Výběr partnerů však bývá velkým problémem. Navzdory své křehkosti žije dlouho.

Jilm

(12. - 24. 1. a 15. - 25. 7.)

Statný strom se štíhlým kmenem symbolizuje fyzicky přitažlivé lidi. Vyznačují se duševním klidem a pohodou. Dokážou se dobře ovládat, své emoce a soukromé problémy zpravidla před okolím skrývají. Jsou ctizádostiví a pracovití. Daří se

jim i ve vedoucím postavení, ale obvykle bývají velmi náročnými šéfy, neboť u svých podřízených nestrpí žádné vady a chyby. Umí si dobře vybírat kolektiv, v němž pracují a pokud možno i své spolupracovníky a proto jsou v povolání často úspěšní. Jsou rozhodní a šikovní. Smysl pro humor jim pomáhá překonávat jejich občasně sklony k despotismu. Milostný život nemají jednoduchý. Jejich povaha vyžaduje od partnera notnou dávkou tolerance a vytrvalosti. Když se ale podaří vybudovat partnerství s takovým člověkem, najdete v něm partnera s křehce ušlechtilou a rozváznou povahou.

Cypřiš

(25. 1. - 3. 2. a 26. 7. - 4. 8.)

Silný krásný strom, který se podobá zdravému a šťastnému člověku. Má vzácnou povahu, dokáže se těšit ze života a z jeho drobných každodenních radostí. Dokáže být snad za všech okolností spokojený a klidný a předpokládá, že stejně budou žít i jeho bližní. Ve společnosti je pro svou skutečně slunečnou povahu velmi oblíben, srší optimismem a humorem. Mívá rád přírodu a cestování. Cypřiš je člověk vysloveně rodinný, cítí se dobře v harmonickém kruhu svých blízkých. Nesnáší konflikty, takže se jim snaží předcházet. „Rodinná diplomacie“ je jeho specialitou. Má svůj vysněný ideál - dožít se vysokého věku milován a milující. Patří mezi ty vzácné jedince, kteří jsou obdarováni snad nejkrásnějším povahových rysem - jsou obětaví a věrní v přátelství. Važme si Cypřišů!

PERMAKULTURA JAKO ZPŮSOB ŽIVOTA

rozhovor s Árpádom Mérym

Tohtoročná zima je poriadna. Snehu aj mrazivých dní je neúrekom. Záhrada ešte ticho spinká, a tak nám neostáva nič iné, než spomenúť si na uplynulé časy a plánovať prichádzajúce. Neďaleko odo mňa býva Árpád Méry. Venuje sa permakultúre už dlhšiu dobu. Využíva princípy trvalo udržateľného života nielen na svojom bydlisku, ale ich aj propaguje a učí na designerských kurzoch. Poprosil som ho, nech nám porozpráva, ako on vníma permakultúru a čo pre neho znamená.

S Árpádom Mérym
sa zhovárал
Peter Batka

Kam až siahajú tvoje začiatky? Odkedy sa venuješ permakultúre?

Celý život! (smeje sa)

Ludia permakultúrne princípy používajú aj nevedome. Tieto princípy sú úplne prirodzené, sú vlastne odporované z prírody, a dajú sa aplikovať všade. Aj na 1m² balkóne v meste, aj na 100ha farme na vidieku.

Keď som býval ešte v paneláku v malom dvojizbovom byte, mal som neskutočne veľa kvetiniek. Skúšal som ich správne kombinácie, aby v jednom črepníku mohli byť aj dve tri rastlinky. Neskôr som skúšal aj pestovanie zeleniny na balkóne vo veľkých kvetináčoch, a vieš, že mi to aj celkom dobre išlo!

FOTO ŠVECOVI

Ozajstné začiatky ale môžem datovať odvtedy, keď som si prečítal článok pána Končka o jeho záhrade. Fascinoval ma. Síce som to nemal vo zvyku, ale chytil som pero a napísal som mu list. Na moje počudovanie mi aj odpovedal. O dva roky bol zas článok v niektorých novinách.

Vtedy som pána Končka kontaktoval, a hneď sme si dohodli stretnutie. V tom čase som robil oblastného zástupcu, takže som hneď naplánoval služobku tým smerom, a už mi nič nestálo v ceste ho navštíviť. Bol to pre mňa obrovský zážitok, a hneď po troch týždňoch som sa stal členom Asociácie Permakuultúry.

Čo ťa najviac okúzliło v záhrade p. Končka?

Harmónia, čo tam vládla. Na každom kroku bolo cítiť vyžarovanie p. Končka. Mal veľmi silnú a príjemnú osobnosť. Mal výnimočný talent na odovzdávanie vlastných myšlienok. Bol veľkým učiteľom. Asi jeho osobné kúzló bolo to, čo ma najviac fascinovalo. Samozrejme celá záhrada bola očarujúca. Žiadne monokultúry, všetko so všetkým súviselo, krásna symbióza rastlín. Ale jeho vodný systém bol priam excelentný. Na niektoré súvislosti a výhody som prišiel až po niekoľkých rokoch.

Vtedy si ešte nemal ani dom ani záhradu. Čo si bol schopný aplikovať do tvojho života, kým si žil v meste v paneláku?

Permakuultúrne princípy sa dajú aplikovať vždy a všade, aj keď máš len balkón 2 x 1 m a nič viac. Ako som už spomínal, snažil som sa o symbiózu izbových rastlín a neskôr o pestovanie niektorých zeleniny.

Z konkrétnych vecí by som mohol spomenúť napríklad, že sme začali využívať pri pestovaní zeleniny všetky rozmery priestoru na balkóne. Vytvorili sme malý vodný systém. Kúpil som veľké sudy a začali sme s triedením odpadu, aj keď ešte v meste nebol zabezpečený separovaný zber. Čo sa dalo, to sme odovzdali do zberu. Rodičia už aj vtedy záhradnčili, takže z bioodpadu sa stal super kompost.

Bolo to hlavne ale obdobie učenia. Kúpoval som si knihy s podobnou tematikou, priamo permakuultúrne publikácie ešte veľmi neboli. Čítal som o prírodných princípoch, čo a ako funguje, o ekológii, o odpadovom hospodárstve, o šetrení a lepšej využiteľnosti energií.

A najdôležitejšie bolo, a to musím zdôrazniť, že som začal chodiť na permakuultúrne akcie. Stretával som sa s ľuďmi, ktorí mali už praktické skúsenosti. Mali už kus cesty za sebou, vyskúšali niektoré veci a aplikovali ich na naše podmienky. Obrovské množstvo informácií sa dá získať už aj z „obyčajných“ debát.

V neposlednom rade Permakuultúra je o postoji a spôsobe myslenia. Bolo úžasné stretávať sa s ľuďmi s takým neobyčajne vysokým morálnym cítením.

Ludia musia pochopiť, že permakuultúra nie je len o vzoroch, o designe. To je už dôsledok! V prvom rade je dôležitý ich postoj k životu, etika ich konania. Aj najlepší design je na nič, keď to nejde zvnútra.

A preto odporúčam tráviť čo najviac času s ľuďmi podobne zmýšľajúcimi. Cez existujúce prekážky ich dostane pozitívna energia a nadšenie, čo vyžarujú.

Ktorú akciu by si vyzdvihol, ktorá mala na teba najväčší vplyv?

Približne dva roky, ako som sa stal členom Asociácie Permakuultúry, som bol na veľkom designerskom kurze v južných Čechách vo Vyššom Brode. Dva roky po tomto kurze som zas absolvoval učiteľský kurz v Sečovciach. Som neskutočne šťastný, že som mohol absolvovať práve tieto kurzy, kde nás učili George Sobol a Patsy Garard. Podarilo sa im vytvoriť na kurzoch skutočne nádhernú atmosféru. Z toho duchovného naplnenia čerpám ešte dodnes.

Máš nějakú milú príhodu z kurzov?

Ťažko povedať. Celý kurz bol nádherný. Každý detail mi dal niečo. Nezabudnuteľnosť týchto kurzov priniesla atmosféra a duchovno celého kolektívu. Na každej prednáške, v každom slove sa dalo cítiť, že to učiteľia myslia vážne a robia to zo srdca.

Boli sme na návšteve Biofarmy GÍTA. Oni sa okrem pestovania zeleniny zaoberali aj chovom zvierat. Dostali sme chutné kozie mliečko a syry. Neuveriteľne veľkú silu malo to, že človek videl na vlastné oči, že to nie je len teória, ale skutočnosť.

V čom sa prejavilo to, že si absolvoval tie kurzy? Do čoho si sa pustil po kurzoch?

Ako som spomínal, už aj predtým sme chodili do záhrady pomáhať rodičom. V záhrade sme sa snažili vysádzať staršie húževnatejšie odrody, ktoré znášali extenzívne formy pestovania. Pod stromčekmi a kríkmi sme nechali trávu, alebo ako niektorí hovoria burinu. Nanosili sme tam polená, aby sme vytvorili vhodné prostredie pre užitočné zvieratká a hmyz. Odvdáčili sa nám tým, že redukovali škodcov na úroveň, kedy už ich pôsobenie v záhrade bolo zanedbateľné. Tým pádom sme mohli úplne vynechať všetky chemikálie z pestovania. A pomaly sa tam začala vytvárať, a vytvára sa aj teraz, prírodná lesná záhradka.

Trávu okrem mulčovania teraz už zužitkujeme aj s tým, že sa nám krásne rozrastá populácia králikov.

Podľa metódy „lenivého záhradkára“ okopávaná časť našej záhradky je minimálna. Takto pestujeme ozaj len tie rastlinky, ktoré sme zatiaľ nedokázali vypestovať inak. Pár rokov skúšame pestovať raž a špaldu bezorebným spôsobom. Na tom malom kúsku sa nám to celkom dobre darí. Minulý rok počas konvergencie sa konečne podarilo vybudovať jazierko na dažďovú vodu.

Ako je to s domom? Aj v dome sa Vám podarilo uplatňovať princípy permakultúry?

Dom začali stavať moji rodičia. Z rodinných dôvodov sa ale stavba nedokončila. Po istom čase a slede udalostí sme sa dohodli, že stavbu dokončíme my. No a to bola ešte väčšia výzva než záhrada. Pri záhrade znášali rodičia niektoré pokusy celkom dobre, ale dom bol predsa len tvrdsí oriešok.

Rozhodol som sa požiadať o pomoc. Teoretické vedomosti som mal na celkom dobrej úrovni, ale s praxou to bolo vtedy horšie. Vlastna sa dá povedať, že aj toto rozhodnutie bolo v súlade s permakultúrnymi princípmi, lebo každá aj najmenšia skupina usilujúca sa o ten istý cieľ je efektívnejšia a produktívnejšia než konanie hociktorého individua. Takže sme si urobili v rámci 5P veľký design pozemku.

Mohol by si vysvetliť, čo to je 5P?

Príjemné Pracovní Potkávání Přátel Permakultúry. Je to vlastne neformálne stretnutie priaznivcov permakultúry. Na týchto stretnutiach sa okrem vymýšľania teórií veci aj skutočne zrealizujú. Je už tradícia, že posledné 5P sa deje na Mikuláša, kde môže dať každý návrh na 5P.

Kto má výzvu, ku ktorému vyriešeniu by potreboval pomoc ostatných, alebo bude robiť niečo, čo by mohlo zaujímať aj iných, môže navrhnúť svoju aktivitu do za-

radenia medzi akcie 5P. Zoznam 5P akcií je publikovaný na web stránke a v našom časopise Klíčová dířka. Takýmto spôsobom môžeme získať praktické skúsenosti tým, že popri tom pomôžeme iným.

Ako to vyzeralo na tom 5P?

Zúčastnila sa ho úžasná skupinka ľudí. Urobilo sa hodný kus práce. Medzi ľuďmi boli profesionálni architekti, záhradní stavitelia a ľudia z rôznych iných oblastí. Nehovorím, že celý plán bol kompletne podľa môjho gusta, ale prišiel som na veľmi zaujímavé veci. Bol som udivený, koľko prvkov som si vôbec nevšimol a nevedel som, že ich máme, napriek tomu, že som sem chodil už roky. Niektoré naše krásne predstavy sme museli rovno rušiť, niektoré sme zmenili alebo sme ich premiestnili na vhodnejšie miesto. Nakoniec som ale bol s výsledkom veľmi spokojný. Sila skupiny je neprekonateľná. Toto 5P malo ešte aj ďalší efekt. Moji rodičia sa konečne stretli s ľuďmi z permakultúry. Videli, že títo ľudia sú vysoko školení odborníci vo svojom obore.

Permakultúra nie je len také „jedna pani povedala“, ale každý prvok je opodstatnený a podložený faktami.

Zrejme vtedy nastal ten zlom, keď rodičia nadobudli dôveru a dali súhlas k prestavbe.

Vieš povedať zopár príkladov, čo ste prerábali?

Vybrali sme niektoré priečky, aby boli izby vzdušné, svetlé a nám lepšie vyhovujúce. Kanalizáciu sme upravili tak, aby sme ju mohli rozdeliť a zvlášť odvieť šedú vodu do koreňovej čističky. Takto vyčistená voda bude slúžiť na zalievanie záhrady. Prirobili sme prístrešok, aby sme lepšie chránili severnú stranu. Zrušili sme garáž, ktorá bola aj tak veľmi hlboko, a namiesto nej bude asi kompostovacia časť separačného záchodu.

V záhrade dostala nové miesto bylinná špirála a jazierko.

Videl som, že máš aj včely. Do akej miery vás zásobuje vlastná záhrada?

Včelárstvom sa mi splnil môj detský sen. Je to úžasné a vrelo doporučujem každému, kto má možnosť si vytvoriť k tomu podmienky. Staráť sa o včely je tvrdá práca, a má svoje trnia, ale zároveň je to veľmi upokojujúce. Hlavne keď si v chladných zimných večeroch človek pochutnáva na medíku z vlastnej záhrady.

Zo záhrady si vieme aj bylinkami aspoň čiastočne vykryť naše potreby, a zbytok si nazbierame vo voľnej prírode.

Čo sa týka ovocia a zeleniny, zatiaľ nemôžem povedať, že by nás naša záhrada kompletne zásobovala. A zrejme to ani nikdy nedokáže. Na druhej strane, je to neopísateľne dobrý pocit, keď v lete pri obede všetko, čo vidíš na stole, je z vlastnej záhrady. Ten obed chutí úplne inak. Veľmi veľa záleží na tom, z akých surovín sa skladá naša potrava. Jednoznačne lepšia energia vibruje pri jedení jedla z vlastnej záhrady. Celá rodina je nadšená, je to skratka super pocit.

Ďakujem ti za rozhovor, a prajem ti veľa úspechov na ďalšej ceste pri aplikácii permakultúrnych princíпов.

LEDNOVÝ NÁMĚSÍČNÍK

Jiří moravský Brabec

V LEDNU, ZA PEC SI SEDNU

Leden (lat. Ianuarius) 2004, dle hebrejského kalendáře měsíce Tevet (do 23. 1.) a Švat roku 5764, lednový úplňk jest v označení americké zálesácké tradice Wolf Moon, což v našem jazyce značí Vlčí měsíc, dle keltského kalendáře stromů pak do 20. 1. jest měsíc Beith aneb břízy, následně pak měsíc jeřábu zvaný Luis.

Leden miesiec prvni
perné krmie jiesti velí

(z ručně psaného kalendáře
na rok 1498, který doporučuje
v lednu jísti kořeněná jídla,
po sladkém čase vánočním
možno než doporučiti)

Vánoce a masopust

Z církevního hlediska trvá doba vánoční od noci z 24. na 25. prosince po první neděli po Třech králich (6. 1. – církev den nazývá Zjevením Páně). Následuje pak masopust, který končí v úterý před Popeleční středou. Od ní následuje období postní. Masopust byl období radostné, zabíjačkové a plesové, včetně plesů maškarních. V období postním se pak neplesalo.

**Kdy odstrojiti
stromček?**

Nejtradičnějším dnem bývali Tři králové. Někde se odstrojovalo až v sobotu po nich. A ještě jinde stál stromček a betlém až do Očištvání Panny Marie (2. 2. – Hromnice). To lze doporučit zvláště tehdy, když stromček v studené jizbě máte, takže jehličí na něm drží, nebo když vaše umělá mrcha nepelichá.

**Trocha poezie
z pranostik sebraná**

- Třpytí-li se hvězdy v noci před Třemi králi, rodí se hojně bílí beránci.
- Nezmrzne-li cikán do Fabiána a Šebastiána, potom už nezmrzne. (20. 1.)
- Na svatého Polykarpa, plná sněhu každá škarpa. (26. 1.)
- Na Saleského Františka, meluzína si zapíská (29. 1.)
- Častý déšť v lednu mrví hojně kněžskou oboru.

Kratochvilné čtení v hluboké úctě k předkům a tradicím,
jakož i k mystifikacím pro tento měsíc připravil
Jiří moravský Brabec

Poslední uvedená pranostika bude asi většině čtenářů nesrozumitelná. Mrvit znamená hnojit, aby byla bohatá úroda, kněžská obora je hřbitov, takže přeloženo z češtiny do češtiny – mokrý a teplý leden znamená vysokou úmrtnost v předjaří.

Hygiena předků

Potěšte se tím, co podle rakovnické vánoční hry přinesli Ježíškovi prostí občané. Ukázka ve vás jistě vzbudí chuť na homoli domácího sýra, připravenou podle tradičního českého receptu, který by v Evropské unii neprošel:

Dám ti některou homolku,
až jen rozvážu tobolku:
ty sou dost pěkně dělány,
křehky, mastny i dost slany.
Má žena, když je dělala,
často ruce oplivala,
aby se jich nechytaly,
než pěkný, hladký zůstaly.

Tři králové (6. 1.)

Původně mágové, později mudrci z východu, kteří putovali za Ježíškem, nesouce mu vzácné dary (myrhu, zlato, kadidlo). Co se s dary dělo po té, a znamenaly-li po útěku do Egypta materiální zabezpečení Svaté rodiny, se neví. Jména králů byla vynalezena až ve dvanáctém století. V Bibli je proto nenajdete. Ba dokonce tam nikde není psáno, že byli němlich tři. Jejich počet v staré tradici kolísal od dvou po dvanáct.

Držme se však lidových tradic. Přisedší králové zpívali koledu, kterou pravděpodobně složili cestou (My tři králové jdeme k vám, štěstí zdraví vinšujem vám...). Při putová-

ní po poušti to není špatný způsob, jak si zkrátit chvíli. Pohled na písek po týdně začne nudit a ani počet židovských anekdot není nekonečný. A tak si Kašpar odskočil za dunu zkontrolovat kadidlo (inu Kašpar) a napadla ho při tom chytlavá melodie. Má-li kapela před konkurzem a postupovými koly na letní festivaly nedostatek nového repertoáru, může postupovat obdobně.

Na Tři krále ráno se mladé dívky mají celé omývatí sněhem, což jim zaručí bělostnou pleť. Kdo pak se do studené vody celý ponoří, má po celý rok pevné zdraví zaručeno. Doporučuji provádět zejména početnějšími folkovými skupinám, aby nemusely rušit představení pro nemoc. Zpěvačky sněhem nechť omývá kapelník.

**O svatém Šebastiánu
aneb o umanutosti**

Svatý Šebastián byl plukovník a velitel tělesné stráže císaře Diokleciána, který neměl křesťany rád. Když se dozvěděl, že Šebastián nejen křesťančí, ale na víru obrací i jiné, dal jej přivázat ke sloupu a vojínům přikázal střílet po něm šípy. Možná mu to poradil jeho kancléř, jehož němou manželku Zoe Šebastián uzdravil, čímž mu udělal z rodiny peklo. Změnil jej tak v jehelníček, jak známe z různých obrazů. Jistá Irena jej ale sňala, a chtěla pohřbít, zjistila však, že je živý. Vyléčila ho a Šebastián neměl lepší nápad, než se jít ohlásit Diokleciánovi, že žije a křesťančí dál. Ten jej nechal umlátit železnými sochory. Z toho plyne poučení, lidem s jinou kulturou se nevnučuj. (Událost si připomínáme 20. ledna)

KALENDÁŘ AKCÍ

Permakultura (CS) – plánované akce v roce 2006

- ☞ **22. 4.** ... Akce – Čisté rieky – **Bačkov**
Garant akce: *Marcel Suško*.
Kontakt: *pramen.zivota@stonline.sk*
- ☞ **28. – 30. 4.** ... Úvodní kurz – **Višňov**
Garant akce a lektor: *Marcel Suško*.
Kontakt: *pramen.zivota@stonline.sk*
- ☞ **1. 5.** ... Minikonvergence SR – **Sečovce**
Garant akce: *Marcel Suško*.
Kontakt: *pramen.zivota@stonline.sk*
- ☞ **12. – 14. 5.** ... 5P – zahradní struktury – **Blažov u Dunajskej Stredy**
Garance: *Zita P., Árpád Méry*. Kontakt: *arpadmery@atlas.sk*
- ☞ **9. – 11. 6.** ... Konvergence PK (CS) – Rozmarýnek **Brno**
Garant akce: *Čestmír Holuša*.
Kontakt: *Cestmir.holusa@lipka.cz*
- ☞ **29. 6. – 4. 7.** ... EPC 8 – Jezírko **Brno**
Garant akce: *Paula Jandáková*.
Kontakt: *paula@permakultura.cz*
- ☞ **10. – 23. 7.** ... Úplný designerský kurz – **Vícemily**
Garant: *Marcel Suško*. Lektoři: *Marcel Suško, Árpád Méry*
Kontakt: *pramen.zivota@stonline.sk*;
David Němeček, dnaaz@seznam.cz
- ☞ **14. – 16. 7.** ... 5P – vodní systém – **Bučany u Trnavy**
Garant akce: *Vilo Šimek*. Kontakt: *dorota@slovanet.sk*
Lektor: *Čestmír Holuša*
- ☞ **29. 7. – 6. 8.** ... Letní tábor – **Bačkov**
Garant akce a lektor: *Marcel Suško*.
Kontakt: *pramen.zivota@stonline.sk*
- ☞ **8. – 10. 12.** ... 5P – Mikulášské – **Rohozov**
Garant akce: *Paula Jandáková*.
Kontakt: *paula@permakultura.cz*

Prosíme všechny zájemce, aby se vždy a dostatečně dlouho před začátkem akce ohlásili na kontaktní adresu a vyžádali si aktuální a upřesňující informace ohledně konané akce. Také můžete očekávat účastnický poplatek na některých akcích. Pro jistotu se na akce, které Vás zajímají, dívejte i do kalendáře akcí na www.permakultura.cz/sk – tam budou podrobnější informace, které si zadají organizátoři akce spolu s garantem sami

PERMAKULTURA (CS)

je mezinárodní nevládní organizace, sdružující členy z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska. Vznikla jako občanské sdružení v roce 1997.

Cíle

- propaguje a rozšiřuje myšlenky PK
- sdružuje absolventy PK kurzů
- garantuje kvalitu a úroveň odborných lektorů vyučujících na PK kurzech
- garantuje dodržení mezinárodně uznaného programu kurzů a tím zajišťuje i uznání absolventských osvědčení v zahraničí
- zprostředkovává kontakty s ostatními národními asociacemi PK a dalšími subjekty
- zprostředkovává výměnu praktických zkušeností a ověřuje převzaté struktury a systémy v našich zeměpisných podmínkách
- zprostředkovává přístup k novým informacím
- informuje o výrobcích a technologiích, které vznikly podle PK principů

Podmínky členství

Členství vzniká:

- přímo, po absolvování Úplného kurzu permakulturního designu
- se souhlasem rady – vyplněním přihlášky (fyzická osoba)
- na návrh rady se souhlasem Valné hromady (právnícká osoba)

Členství je řádné, pokud člen platí členské příspěvky, je dosažitelný a spolupracuje.

Členský příspěvek činí 500,- Kč/Sk ročně.

Je možné pasivní členství za 100,- Kč ročně.

Organizace zaplatí členský příspěvek 1 800,- Kč ročně. Za stejnou cenu je možné bioregionální členství – minimálně čtyři zájemci v jednom regionu.

Kontakt

v ČR: Permakultura (CS)

Lipová 20

602 00 Brno

e-mail: pk@permakultura.cz

v SR: *Patricia Černáková*

Hajnalov mlyn 68, 962 65 Medovarce

tel.: +421 (0) 907 167 907

e-mail: kancelaria@permakultura.sk

KLÍČOVÁ DÍRKA

ČASOPIS
ČESKO-SLOVENSKÉ
PERMAKULTURY

ročník 3, číslo 1 / 2006

Redakce: Lenka Krteček Kvasničková
Eva Hájková
Laco Švec
Světlanka Vlašínová
Pavla Bourdais

Adresa: Lenka Kvasničková, Žitná 23, 621 00 Brno,
kd@permakultura.cz

Sazba: Laco Švec

Foto obálka: ???, František Kurtin

Ilustrace: Milan Suchánek, Jaroslav Bašta, Monika Batková

Tisk: Reprocentrum Blansko

Vydává: Permakultura (CS),
c/o DEV Lipka, Lipová 20, 602 00 Brno

Doporučená cena: 30,- Kč / 40,- Sk

Evidováno MK ČR pod ev. číslem MK ČR E 15078

Tištěno na recyklovaném papíře.